

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

2`2007

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Збірник наукових праць

2007

№ 2 (33)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 6 від 21 червня 2007 р.)*

Дніпропетровськ
2007

М.Я. Гуцуляк Поняття та зміст принципів кримінально-виконавчого права України	213
--	-----

С.І. Халимон Запобігання повторним злочинам серед осіб, які перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції (кримінологічний аналіз)	218
---	-----

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА

В.С. Зеленецький, Л.М. Лобойко Природа та зміст обвинувальної діяльності потерпілого при відмові прокурора від обвинувачення	227
---	-----

В.А. Мисливий Оглядові дії на місці дорожньо-транспортної пригоди	239
---	-----

Є.І. Макаренко, Г.В. Лиховицька Використання в розслідуванні злочинів нетрадиційних методів і знань природознавчих наук	246
--	-----

О.В. Лускатов Типові слідчі ситуації при розслідуванні нерозкритих злочинів минулих років	255
--	-----

І.В. Пиріг Використання спеціальних знань при встановленні місця вчинення злочину при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті	262
--	-----

Л.В. Карабут Структура принципу публічності у кримінальному процесі України	270
--	-----

Н.В. Павлова Окремі аспекти запобігання шахрайству при укладанні громадянами угод щодо купівлі-продажу житла	278
---	-----

К.С. Поджаренко Криміналістична характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності	286
--	-----

А.Г. Шиян Проблеми продовження строків тримання під вартою обвинуваченого ще залишаються невирішеними	293
--	-----

М.М. Алексійчук Удосконалення діяльності слідчих підрозділів міськрайорганів	298
--	-----

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

П.Я. Мішка, Ю.В. Самусенко Проблеми протидії квартирним крадіжкам в сучасних умовах	304
---	-----

О.В. Вишня Сучасні технічні засоби для контролю вантажоперевезень на автошляхах країни	311
---	-----

В.О. Біляєв, Р.А. Халіляв Актуальність моніторингу оперативної обстановки у сфері кримінальних проявів на міжмістичному ґрунті	317
---	-----

СОЦІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРАВОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

А.В. Демичева Особливості правової культури сучасних підлітків: соціологічний аспект	321
---	-----

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Рецензії, Відгуки	329
Персоналії	334
Захист дисертацій	338
Події, факти	341
Хроніка міжнародної поліцейської кооперації	342
Нові видання	348
Довідка про авторів	349

К.Є. Поджаренко

здобувач

*(Київський національний університет
внутрішніх справ)*

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Розслідування будь-якого злочину починається зі збору інформації про нього і вивчення значущих елементів його вчинення. Злочин - це подія, що відбувається в минулому, і для його розкриття необхідно відновити все, що відбулося, за ознаками, які відображені в матеріальних та ідеальних слідах. Тому, на нашу думку, для розслідування злочину необхідно створити систему криміналістично-значимих, ознак, за яких можливо відтворення події і встановлення всіх елементів кримінальної характеристики злочину. Для цього в криміналістиці застосовується поняття „криміналістичної характеристики злочину”.

Характеристика - один із прийомів ознайомлення, з предметом, суть якого полягає у виявленні відмінних якостей, властивостей предмета, що мають значення у якому-небудь відношенні [1, с. 660]. Поняття "характеристика" застосовується у різних сферах життя, у різних науках. Її розуміють як сукупність завчасно визначених параметрів об'єктів, явища у їх кількісному і якісному вираженні. Така характеристика дає можливість ефективніше здійснювати необхідні дії з об'єктом, повніше пізнавати, керувати явищами життя. Вона з'являється як результат дослідження об'єкта, явища і тільки у такому вигляді має цінність для практичної діяльності людини [2, с.Т7].

Термін „криміналістична характеристика" використовується для визначення особливостей вчинення різних видів злочинів. Криміналістична характеристика відображає елементи злочину, що мають значення для його розкриття. Такими елементами є: дані про особу злочинця і потерпілого, мотиви вчинення злочину, способи підготовки, вчинення і приховування; результати відповідних змін у навколишньому середовищі, що мають доказове значення, які ситуаційно обумовлені, слідова картина - сукупність зовнішніх відображень дій злочинця, пов'язаних з подією злочину, а також інформація про інші обставини, що має значення для всебічного і об'єктивного розслідування кримінальних справ. Для науки це поняття відносно нове, воно введене у криміналістичну науку порівняно недавно і знаходиться поки що у стадії становлення.

Вперше поняття криміналістичної характеристики як елементу методики розслідування злочинів в наукову літературу вводять Л.О. Сергеев (1966 р.) [3, с. 4] та О.Н. Колесніченко (1967 р.) [4, с. 3]. Так, О.Н. Колесніченко вважав, що хчочини мають "загальні риси криміналістичного характеру" [5, с. 10-14]. Він у своєму дослідженні доводить, що криміналістична характеристика є невід'ємним елементом методики розслідування злочинів та наводить її загальні елементи, вивчення яких надає можливість пізнати подію злочину та знайти джерела інформації про нього [5, с. 22].

З моменту створення криміналістична характеристика зайняла, своє вагоме місце в методиці розслідування злочинів, привернула до себе увагу багатьох провідних вчених-криміналістів, що досліджували теоретичні та практичні питання методики розслідування окремих видів злочинів; у сучасних підручниках вона виступає обов'язковим елементом цієї методики. Слід зазначити, що у науковій літературі зустрічаються різні погляди вчених на поняття та зміст криміналістичної характеристики. Аналіз основних поглядів на поняття криміналістичної характеристики злочинів показав, що вчені-криміналісти не дійшли єдиної

думки про те; сукупність чого саме складає криміналістична характеристика виду (групи) або конкретного злочину.

Такий погляд на загальне поняття криміналістичної характеристики злочинів підтримують В.Г. Гончаренко, В.В. Клочков, Н.І. Клименко [6, с. 35-36], А.Г. Матусовський, М.В. Салтевський [7, с. 13-20]. А.О. Фбкіна, М.П. Яблоков [8, с. 43-48] та ряд інших вчених.

Друга група вчених вважає, що це повинна бути сукупність "відомостей", "даних" або "інформації". Цієї думки дотримуються: Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, А.В. Дулов [9, с. 57], Л.Г. Відонов [10, с. 95], О.Н. Колесніченко, В.П. Суєтнов, В.М. Хотенець [11, с. 42], В.К. Лисиченко [12, с. 59], В.О. Образцов, В.Г. Танесевич [13, с. 102] та ін. Такі погляди поділяє автор та вважає, що криміналістична характеристика має відображати сукупність інформації про злочин та джерела її знаходження.

Виділення криміналістично значущих ознак, тобто тих, що мають значення для обрання ефективної системи слідчих дій і оперативно-розшукових заходів у розслідуванні, обумовлено насамперед двома обставинами. По-перше, існують ознаки, що мають тільки криміналістичне значення. По-друге, дослідження і використання криміналістичних і інших ознак, що мають різне, в тому числі і криміналістичне значення, проводяться з метою успішного вирішення задач, що забезпечують швидке, повне і всебічне розслідування [14, с. 17]. Важливим фактором формування криміналістичних характеристик злочинів є прогнозування нових способів їх вчинення [2, с. 21], виявлення типових дій злочинців, що характерні для конкретного виду злочинних дій. І як вірно визнав О.О. Ейсман, криміналістична характеристика злочину є науково обґрунтованим типовим переліком обставин, що підлягають встановленню у справі, як юридично релевантних, так і проміжних (доказових), з виділенням серед них прихованих, неочевидних обставин, що характеризують злочин даного виду (групи) на момент початку розслідування і служать ефективній організації розслідування [15, с. 99].

Фактично криміналістична характеристика конкретного виду злочину створює алгоритм дій особи, яка проводить розслідування, надає можливість створити систему отримання інформації про злочин, наповнює коло конкретних обставин, які потрібно встановити у кримінальній справі. Методичні рекомендації, розроблені без урахування криміналістично значимих ознак злочинів і закономірностей їх вчинення, були неконкретними, а тому не відповідали потребам слідчої практики. Оскільки криміналістична методика має вміщати опис ознак злочинів, без чого не можна розробити методичні рекомендації розслідування, виникла необхідність створення криміналістичних характеристик окремих категорій злочинів.

На думку А.В. Старушкевича, криміналістичну характеристику злочинів слід розглядати у двох аспектах — теоретичному і прикладному. У теоретичному аспекті криміналістична характеристика — це наукова категорія криміналістики, складова методики розслідування злочину, яка має внутрішню структуру, посідає певне місце у системі криміналістики та виконує певні функції; У прикладному аспекті криміналістична характеристика має бути подана у вигляді описів, таблиць, схем, графіків, комп'ютерних програм тощо [17, с. 6]. Автор дотримується такої точки зору та зазначає, що криміналістична характеристика має прикладне значення для розслідування злочину і надає знання про значущі для розслідування злочину дані та джерела їх надходження.

На сьогодні серед вчених-криміналістів єдиного погляду на теоретичні питання криміналістичної характеристики немає. Здебільшого дискутуються такі питання: загальне поняття, визначення (дефініція), кількісний та якісний склад елементів, місце

криміналістичної характеристики злочинів у системі криміналістики. Але це не виключає значення криміналістичної характеристики та її необхідності для створення методики розслідування конкретного виду злочину. Не є виключенням і злочини в сфері інтелектуальної власності. Тому виділення криміналістично-значимих ознак для цієї групи злочинів є необхідним для розробки системи їх криміналістичного забезпечення.

Узагальнюючи обставини, що мають бути встановлені при розслідуванні злочинів у сфері інтелектуальної власності, слід виділити сукупність обставин, які необхідно встановити з метою вирішення кримінальної справи в цілому. Нормативно ці обставини передбачено ст. 64 КПК України, де зазначається, що при проведенні досудового слідства, дізнання і розгляді кримінальної справи в суді підлягають доказуванню:

- 1) подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);
- 2) вина обвинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину;
- 3) обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності обвинуваченого, а також інші обставини, що характеризують особу обвинуваченого;
- 4) характер і розмір шкоди, завданої злочинцем, а також розмір витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння;

Зазначені обставини доповнюються ст. 23 КПК України, в якій вказується, що при проведенні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи орган дізнання, слідчий, прокурор і суд зобов'язані виявляти причини і умови, що сприяли вчиненню злочину.

Вказані елементи входять до предмета доказування у кримінальній справі та фактично складають структуру криміналістичної характеристики злочину. Але вони не вказують на джерела інформації про злочин та ймовірні дії щодо їх встановлення. На нашу думку, для розкриття злочину важливим є знання елементів злочину, що надають можливість отримання інформації про обставини його вчинення і особу злочинця. Саме з таких позицій ми підходимо до поняття криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Зазначена група злочинів має характерні ознаки, які об'єднують їх до одного виду та відображаються в злочинній діяльності осіб, що їх вчиняють. Ми вважаємо, що елементи криміналістичної характеристики окремих видів злочинів мають особливості залежно від особливостей об'єктивної сторони і особи злочинця. Для криміналістичної характеристики злочинів у сфері інтелектуальної власності; на нашу думку, характерними є такі елементи:

1) *обставини вчинення злочину* - місце, час, тривалість злочинної діяльності, об'єкт інтелектуальної власності, щодо якого скоєно протиправну дію, нормативне регулювання використання зазначеного об'єкта;

2) *способи приготування, скоєння і приховування злочину* - характеристика технічних засобів, приладів виготовлення об'єкта інтелектуальної власності, система розповсюдження та отримання прибутку;

3) *характеристика і особливості зовнішнього прояву результатів злочинної діяльності* - характеристика типових слідів злочинної діяльності і об'єктів, на яких вони лишаються;

4) *особа злочинця і мотиви його дій* - обставини, що характеризують особу злочинця, мотиви його дій, професіоналізм та системність злочинної діяльності;

5) *умови, за яких можливо притягнення злочинця до відповідальності і призначення покарання* - обставини, що виключають злочинність і караність діяння, обтяжують чи пом'якшують покарання;

б) *обставини, що сприяли здійсненню злочину* - як додатковий елемент криміналістичної характеристики визначають не лише нормативну вимогу КПК України, а-й дозволяють проаналізувати нормативне регулювання системи забезпечення інтелектуальної власності, виявити прогалини і визначити напрями вдосконалення законодавства.

Особа потерпілого щодо зазначеної групи злочинів не відіграє значної ролі для встановлення факту злочинної діяльності і визначення її особливостей. Тому потерпілий нами не розглядається як елемент криміналістичної характеристики. Хоча слід зазначити, що обов'язковою ознакою даної категорії злочинів є наявність потерпілого. Потерпілими можуть бути:

а) власники авторського права:

- автор - фізична особа, творчою працею якої створено твір і якій належать особисті (немайнові) права на нього. Авторство може встановлюватися за допомогою спеціального знаку, який складається з декількох елементів латинської літери «С», обведеної колом, імені особи, яка має авторське право, та року першої публікації твору. Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі і кожному примірнику твору;

- фізична або юридична особа, яка в установленому законом порядку отримала та має майнові права на твір, а в окремих випадках його правонаступник (наприклад, спадкоємець);

б) власники суміжних прав:

- виконавець - актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає чи декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються такою ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери;

- виробник (фонограм, відеограм) - фізична особа, яка вперше здійснила запис будь-якого виконання або інших звуків на фонограмі.

- організації ефірного мовлення чи кабельного мовлення та їх правонаступники - телерадіоорганізації, що здійснюють публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) через передачу в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі і з використанням супутників) або передачу на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду);

- особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань, спадкоємці (правонаступники) виконавців, виробників та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо даних творів, організацій мовлення та їх правонаступників.

Всі елементи криміналістичної характеристики пов'язані між собою причинно-наслідковими зв'язками, змістовно доповнюють кожен з елементів та частково входять до різних елементів, розширюючи уявлення про злочин в цілому.

Бібліографічні посилання

1. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник. - М., 1975.
2. Старишневич А.В: Методика розслідування сексуальних вбивств: Дис. канд. юр. Наук. - К., 1997
3. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 1966.

4. Колесниченко А.Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: - Х., 1967.
5. Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. - Х., 1976. цап;
6. Клименко Н.И. Криминалистика как наука. - К., 1997.
7. Салтевский М. В. О структуре криминалистической характеристики хулиганства и типичных следственных ситуациях // Криминалистика и судебная экспертиза. - К., 1982. - Вып. 25. - С. 13-20.
8. Яблоков Н.П. Криминалистическая характеристика преступлений // Криминалистика / Под ред. Н.П. Яблокова. - М., 1996.
9. Белкин Р., Быховский И, Дулов А. Модное увлечение, или новое слово в науке? (Еще раз о криминалистической характеристике преступления) // Социалистическая законность. - 1987. - № 9. - С. 56-58.
10. Бидонов Л.Г., Бидонов В.Л. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами // Криминалистическая характеристика преступлений. - М., 1984. - С. 94-97.
11. Колесниченко А.Н., Суетное В.П., Хотенец В.М. Проблемы развития методики расследования преступлений (к вопросу о криминалистической характеристике преступлений) // Проблемы совершенствования тактики и методики расследования преступлений. - Иркутск, 1980. - С. 40-49.
12. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко; В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский и др. / Под ред. В.К. Лисиченко: К., 1988.
13. Пантелеев И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. // Методология криминалистики. - М., 1982. - С. 58-70
14. Образцов В.А. О криминалистической характеристике преступлений // Вопросы борьбы с преступностью. - М., 1976. - Вып. 25. - С. 94-104.
15. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: Учеб. пособие. - Х., 1985. |
16. Эйсман АА. О содержании понятия криминалистической характеристики преступлений // Криминалистическая характеристика преступлений. - М., 1984. - С. 97-101.
17. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів. - К., 1997.